

A DOB SZEREPE A HAGYOMÁNYŐRZÉSSEN ÉS EGY HAGYOMÁNYÉLŐ REGÖS – ÉNEKMONDÓ ÉLETÉBEN

Bognár Szilvia

televíziós szerkesztő és fotóriporter

Jelen tanulmány témája egy olyan, nagyobb lélegzetvételű kutatásnak a része, amely a Kárpát-medencei hagyományélés és annak színterei mentén haladva egy egyéniség monográfiáját igyekszik felépíteni, melyből képet kaphatunk arról, hogy miképpen van jelen a magyar őshagyomány a mai korban. A témát „Regös” Sziránszki József regös-énekmondó identitásán, életmódján és tevékenységein keresztül mutatom be, akinek az élete szinte minden pillanatát hagyományélő szellemiség itatja át, életútja igyekszik rátérni az ősök ösvényére, ahogy ő fogalmaz „ez egy világkép, ami hozza magával az életstílust”.

Közel két évtizede tanulmányozza koncentráltabban a honfoglalás kori sztyeppei kultúrák örökségét, a 4–10. századig tartó történelmük mellett behatóan foglalkozik a hitvilágukkal, a zenei világukkal, ami az ő művészi önkifejezési eszköztárában is vissza köszön. Gyógyítási technikáikat igyekszik elsajátítani és alkalmazni saját magán, illetve kérésre más embereken, és állatokon egyaránt. Sorra tanulja a korabeli népi mesterségeket, amelyeknek minden területén rendszeresen alkot, a művészi alkotások mellett megtaláljuk az amatőr kísérleti régészete eredményeit, a sztyeppei népek ásatásokon fellelt tárgyait igyekszik minél pontosabban rekonstruálni és aztán használni is azokat. Az évek alatt megszerzett tudását és tapasztalatát másokkal is szívesen megosztja, előadásokat tart, beszélgetéseken vesz részt, kérésre szert, vagy dobköroket tart szerte a Kárpát-medencében, néha kirándulást vezet, zenei fellépéseket vállal történelmi és hagyományőrző eseményeken hazánkban és külföldön egyaránt. Hagyományőrző tevékenységét már több alkalommal is elismerték.

„Fontosnak tartom, hogy ápoljuk hagyatékainkat, s őrizzük meg a mai embereknek is, s adjuk tovább a jövő nemzedékének, mert a múltunkban van a jövőnk. Ezt fel kell ismernünk, hogy a múlt hozott el minket idáig, innen nekünk kell tovább vinnünk a múltunk hagyatékait, mely bennünk van, a nyelvünkben, kultúránkban, népdalainkban, szokásainkban, a génjeinkben.”¹

Magával ragadó egyénisége maga köré vonzza az embereket, akik igénylik a tudását, a zenéit, megszívlelik a tanácsait. József 2004-től kezdve Zászlós vitézi rangú alapító tagja volt a Zúgó Nyilak Történelmi Íjász Egyesület és Hagyományőrző Csoportnak. A hagyományőrzéshez kapcsolódóan az egyesület egyik tagja beszerzett valahonnan egy táltos dobot, amit egy tűzgyújtás alkalmával az ő kezébe adtak, kérték, hogy doboljon. Itt megpecsételődött további sorsa, elmondása szerint a dob élesztette fel benne az igazi, mélyről fakadó hagyományélés utáni vágyat. A hagyományőrzők közössége kinevezte őt az egyesület sámánjának, így lett ő a Regös, pontosabban, ahogy azóta is mindenki nevezi és emlegeti: Regös Jocó. Több, mint 500 verset, dalszöveget írt, valamint egy szellemi hagyományokról szőtt gondolatait tartalmazó könyvet.

„Maga a regös éneklés, meg énekmondás, az idők folyamán úgy elveszett, illetve nem is elveszett, hanem átalakult. A regös énekmondás szegmense az az ember, aki énekekben, dalokban elmeséli a nagy hősök cselekedeteit, a világ teremtmésmondáját, a Csodaszarvas legendáját, Emese álmát és a többi, ami tulajdonképpen a gyökereinkhez vezet, hogy ne vesszen el az idő homályában (...)

¹ Sziránszki 2010, 4.

I-2. ábra: "Regös" Sziránszki József, regös-énekmondó

Olyan dolgokról énekelek, amik elfeledett dolgok. Amiről vagy elfelejtettek beszélni, vagy nem szabadott beszélni. Pont olyan

ősökről, hősookról, csatákról, jelenésekről énekelek, beszélek, amik tényleg olyan elfeledettek."

Dobolás

A mágikus tulajdonságokkal felruházott dob jelenlétének ma is fontos hagyománya van, ahogy Regös életében is központi szerepet kap a dobolás, úgy a régi idők emberének is sokat jelentett a létezése. R. Nagy József egy zenei antropológia kurzuson kifejtette, hogy dobot már 30 000 éve is biztosan használtak, a ritmus sok mindent kifejezett már az ősidők óta. A dobolás története kiválóan követhető a zene története mentén is, mert a zene értelmezhetetlen a ritmus nélkül. Kitért rá, hogy az orvosi antropológia szerint, aki ritmus követésre alkalmas, az az életre is alkalmasabb, hiszen a ritmusközlés a biológiai örökségünk része, a nyolc hónaposnál idősebb gyerekek is képesek már rá. A dob segítségével olyan ritmusjelekkel kommunikálhatunk, ahol változtatható a hangmagasság. A ritmussal csoportszinkronitás is teremthető, akár egy csapatban, akár csoportos munkában, vagy amikor a sportban kell helyt állni. R. Nagy szerint a ritmika az afrikai népeknél a legjobban tetten érhető, az ősi dobok hazájában, ahol a dobolás külön nyelvi érintkezést jelent a ritmusképletek segítségével, ami felfogható jelnyelvként. Az afrikai griotok dobolás kíséretében mesélik el az őseik történetét, akár csak az eurázsai sámánok, vagy a magyar

regösök. Megemlítette, hogy az indiánokhoz például annyira hozzá tartozik a manával rendelkező dob, mint a modern emberhez a fogkeféje. Összefoglalva kifejtette, hogy a dobolást az idők során rengeteg funkcióval ruházták fel, de a legfontosabb dolga mégis a mindenható, teremtő Istennel való kapcsolat létrehozása. Ez minden kontinensen, számos kultúrában megfigyelhető, az adott nép vallásához, mágikus tevékenységéhez kapcsolódik, mert dobolás közben átjárhatóvá válnak az elérhetetlen transzcendens erők.²

Erről Sziránszki is hasonlóképp vélekedik, hiszen a legfontosabb szakrális eszköze a dob. Leszögezi, hogy „tudomásul kell vennünk, hogy a dobnak lelke van és a táltos dobolás elsősorban nem zenei tevékenység, hanem szellemi munkálkodás a körülöttünk lévő világ javára, miközben kapukat nyit meg az embereken és környezetükben”³

Bíró Lajos leírja, hogy a dob főnevünket a domb alakváltozatának tartják, a dombot pedig ugor eredetűnek: manysi (vogul) tump= domb, hegy, sziget. E szerint dob ősi alakja volt a domb, ami azt jelenti, hogy a dob a kerekded ős-dombot jelenti

² R. Nagy 2011.

³ Sziránszki 2008, 31–44.

meg, amit a sumérok „Fénylő Domb”-nak neveztek. A kerek dob a teljességet, a teltséget, az Egészet testesíti meg, ahogy a kerek sátor, vagy a kerektemplomok nem csak a kerek ős-dombot, hanem a kör alakú Eget is jelképezik.⁴

A varázserővel felruházott sámándob eredetének és észak-ázsiai elterjedésének problémája rendkívül bonyolult, az elterjedés középpontját Mircea Eliade Dél-Ázsiában valószínűsíti. Kijelenti, hogy a szertartásokon használt, sokféle mágikus funkcióval bíró dob szimbolikája összetett, alapvető feladata, hogy elvigye a sámánt a „Világ Közepére”, az alsó és felső világokba, hogy kapcsolatot hozzon létre újra és újra a szellemvilággal, melyet a sámán bejár.⁵

A dob a hagyományörzők számára konkrét szellemiségt is hordoz, rendkívüli fontos tárgyi emlékké válik, ahogy a földi világból eltávozott, nagyra tartott szellemi vezetők hátrahagyott egyéb, szakrális célokra használt tárgyai is, követőik nagy becsben őrzik, vagy őriztetik az erre alkalmasnak ítélt személlyel a számukra hatalmas eszmei értéket képviselő örökséget, ahogy Karaul táltos egykor használt dobját és egyéb tárgyait is. Koppány nembéli Horváth fia János György, a Tokmak Karaul táltos öröklött táltosnak vallotta magát, családfáját Ujgúriáig vezette vissza, ahol őse nagy erejű sámán volt. Megszervezte az Aranykopjások Közösségét, ahol tisztségeket osztott ki. Szigorú, megalkuvást nem tűrő ember volt, nagyon olvasott történelmi és néprajzi témákban. Somogyban élt egészen 2009-ben bekövetkezett haláláig, kertjében közösségi és szakrális tereket alakított ki, ezek kultuszközösségi központtá és zarándokhellyé váltak.⁶ József a néhai, ősi szellemi örökséget őrző Karaul táltos személyéhez köthető feladatot is teljesít, ami súlyt és felelősséget jelent számára.

„Egy szertartáson megjelentek az Aranykopjások képviselői. Azt mondták, hogy úgy gondolják, hogy hasonló ,a szellemi örökséget, ami a Karaul

hagyományokat képviseli, nekem kéne őrizni. A dolog súlya ott van, hogy én Karaul nagyon nem ismertem. Életemben kétszer találkoztam vele, szertartáson, de nem mélyültem vele beszélgetésekbe. Még én magam sem tudom, hogy Karaul milyen minőséget képviselhetett, és milyen eszméket. Annyit tudok róla, amennyit olvastam, láttam róla és egy- két röpke beszélgetés. Az volt a benyomásom róla, hogy egy megtört ember. Nagyon nehéz életutat bejár ember, az viszont sokat sejtet, hogy őrző. Valamilyen hagyomány, hagyaték őrzője, és ettől kezdve nem állt tőlem távol. Ennek az őrzésében tudok szerepet vállalni, de olyan kikötésekkel, hogy én nem szeretnék rangot, hírverést, bárminemű feljebb valóságot, kizárólag szellemiség őrzését. Nem tartom magam megvehetőnek. Kértem, hogy ne kelljen ezt a Karaulságot meg a rangot a nevem elé tenni. Manapság már ez egy divát, hogy titulusokat, rangokat osztunk magunknak és én ebbe a divatba bele se megyek. Szerintem nem ez a lényege, hanem az, hogy az ősök szellemével a kapcsolat megmaradjon. Ezután volt egy megbeszélésünk Karaul fiával is, Kamdával, ugyanezt elmondtam neki is. Nem álltak el a terveiktől, elfogadták ezt tőlem. Megkaptam Karaul dobját, különböző köveit, nyakláncát, azóta mindez nálam van.”

József az egyik kristályt egy ideig magával hordta, de később, egy tatárvári megemlékezésen újra találkozott Kamdával és ekkor neki adta azt. A dobot eddig egyszer használta, nem tartja elérkezettnek rá az időt. „A csörgődobverőt hordom magammal előadásra, dobkörokre, hogy a szelleme legyen velünk. Kirakom az oltárra. Karaul ereje benne van, az biztos, pont ezért nem használom, csak akkor, ha igazán nagy szükség van rá.”

⁴ Bíró 2015, 66; 119–120.

⁵ Eliade, 2005, 163–169.

⁶ Csáji, 2012, 450.

3-4. ábra: A feketével festett dobot és a csörgő- dobverőt korábban Karaul táltos használta

A hagyományélők tárgyi világához napjainkban ma már szorosan hozzá tartozik a dob, aminek elnevezése egyéni megítéléstől függ, megfigyeléseim szerint sok vita van köztük emiatt, mert van, aki sámándobnak hívja, és vannak, akik táltosdobnak, sokan pedig egyszerűen csak dobnak. A hagyományörzés hitvilágokhoz kötődő szintjén megjelenő, mágikus képességekkel felruházott dobokról van szó, amiket régen kizárólag a tudók, vagy sámánok birtokolhatták, mára azonban a Kárpát-medencei

hagyományörzők tulajdonában akár több száz is lehet. A dobokat legtöbbször történelmi, néprajzi feljegyzések alapján, leggyakrabban rekonstrukciós szándékkal készítik el, sokan azonban egyéni ihlet alapján szimbólumokkal, képekkel és rovásírással díszítik. Funkcióját tekintve mind szakrális, mind művészi önkifejezési szándékkal használják, jellemzően inkább közösségekben, főként jeles alkalmakkor, de szükség szerint megjelenik a hétköznapokban is.

5-10. ábra: A hagyományörző fesztiválokon és a dobkörokon is előfordulnak gazdagon díszített dobok

Diószegi Vilmos leírja, hogy a mai magyar néphit táltos-hiedelemköre a vizsgálódások szerint sok emlékét megőrizte a pogány magyarság sámánhitének, mint például a táltosok körében használatos dob, ami különös erővel bírt, amivel a táltos emberfeletti cselekedeteket is véghez vitt. A táltos dob erejének emlékét gyermekdalok és versek is őrzik. Kiemeli, hogy Sebestyén Gyula regösének gyűjtő terepmunkái során megállapította, hogy a „a regöskészséghez régebben az egyfenekű varázsdob is hozzá tartozott”. Hangsúlyozza, hogy a táltosok kétféleképpen használták a varázsdobot: megidéztek vele természetfeletti lényeket, vagy a segítségével vittek el valakit, miközben használatát olyan célok vezérelték, mint a betegek gyógyítása, jövőmondás, vagy a „kötés-oldás”.⁷

Fehér M. Jenő a magyarországi mágus-perek ismertetésében szinte a teljes szövegben olyan vádlottakról ír, akik rendelkeztek dobbal, és a szellemvilágban tevékenykedtek vele. Több vallomás is arról tanúskodik, hogy nem magányosan végeztek szolgálatot, sok esetben amíg a mágus – ahogy Fehér M. Jenő a könyvében nevezi – bent a házban gyógyított, a regös, vagy egy bács, vagy harsány eközben körbe-körbe sétált a ház körül, miközben dobolt és énekelt, hogy távol tartsa a rossz szellemeket.

A terepmunkám során igyekszem minél több szertartáson részt venni, így megfigyelhettem, hogy ehhez hasonlatos, amikor egy szertartás előtt maga a szertartást vezető körbejárja a szertüzet és a szer területét, miközben dobol, esetleg énekel. József is rendszeresen megteszi az olyan szertartások előtt, amiket ő vezet, vagy segédkezik benne. Több olyan szertartáson voltam, ahol a szer időtartama alatt végig körben járt valaki a társaság körül és dobolt, mintegy tisztítva és védelmezve ezzel a szakrálizált teret. A szerek alkalmával a hagyományélők a szellemi vezetőik és a dobolás segítségével teremtik újjá a Mircea Eliade által megfogalmazott mítikus ősidőt, amit ilyenkor újból és újból jelenvalóvá tesznek. Ez a szent idő az ünnepek alkalmával tartott szertüzek

gyűjtésakor megismételhető.⁸ A dobolásnak, ami lelki élményekhez kötődik, közösségalkotó szerepe is van, kisebb-nagyobb baráti társaságokat kovácsol egybe. A vallástörténész fejtegetése szerint a mítikus időkben a törzs minden tagja lélekben állattá tudott változni, mindenki képes volt osztozni az ős létmódjában. Manapság viszont ez a kapcsolat a mítikus ősszel kizárólag a sámánok számára van fenntartva, tehát a szertartás során a sámán a maga számára helyreállít egy olyan helyzetet, ami eredetileg mindenkié volt.⁹ Talán emiatt is van olyan sok embernek dobja, hogy ez ne csak a sámánok kiváltsága legyen, mindenki részesülni szeretne a másvilági utazás élményéből. A legtöbben azt mesélik, hogy azért dobolnak, mert így intenzívebben átélnek a szertartásokat, jobban rá tudnak hangolódni a szertartás vezetőjére, ha ilyenkor vele dobolnak, nem csak a dobkörök alkalmával.

A dob készítése

Diószegi szerint sámánkodni csak bizonyos eszközökkel lehet, ezeket a sámánnak kell elkészítenie, vagy megszereznie. A révülés közben a sámán az alsó és felső világokba utazik a dob segítségével. Amíg nincs dobja, addig a vándorbottal teszi ezt, bár „gyalogosan”, ugyanis a dob a lovat helyettesíti, így közlekedik a sámán a szellemek világában.¹⁰

A dobot ideális esetben mindenki saját maga készíti el, ez elvileg egy személyes folyamat. József a szibériai sámándobok egyfajta sajátos rekonstrukciójaként készíti saját maga számára a dobokat, de egyéb, húros és fúvós hangszereket is rendszeresen rekonstruál, csak azért, hogy a kíváncsiságának eleget téve meghallgassa, milyen hangásvilága lehetett egykor. A jelenleg használatban lévő dobja immár az ötödik a sorban, de csak a harmadik olyan, amit használni is tud.

⁸ Eliade 2009, 60–104.

⁹ Eliade 2005, 163–169.

¹⁰ Diószegi 1962, 39–45.

⁷ Diószegi 1967, 69–78.

Az elsőt 20 évvel ezelőtt úgy készítette, hogy egy meglévő dobót szedett alkatrészekre, aztán egy régi rostára próbálta kifeszíteni a bőrt, amit a másik dobról levett, de amikor a használt bőrt ráfeszítette a kávéra, az összetört. Nem is tudta használni, pedig sokat dolgozott az összeállításnál. Nyersbőr fogantyút készített, voltak rajta szalagok, tollak, festett rá pirossal egy Világfát. A második dobót ajándékba kapta, két-három évig használta. A következő dobót is ajándékba kapta egy szer után, amin aztán felrobbant a bőr. Ez egy lórbőrrel készült, lófarkas bőr volt, erre is festett piros színnel egy Világfát. A következő dob szarvasbőrrel készült, de egy-két évnél tovább az sem bírta. A mostanában használatos dob már

hét-nyolc éve szolgálja a Regöst. Rétegelt lemezből készült kávéján saját maga által festett lórbőr feszül, annak is a sörengyes része. A faragott fogantyút ajándékba kapta, szalagok vannak rákötözve, a piros az erőt, a sárga a bőséget, a kék és a fekete pedig a természetet szimbolizálja. Korábban az erőállattal való kapcsolat érdekében egy bagoly láb is lógott róla. Megtalálható ezen is a Világfa szimbóluma és egy Napkereszt. A bőrt ajándékba kapta, egy nap alatt készült el vele, de nem próbálta ki azonnal, hanem kiment az erdőbe arra a területre, amit Szent Helynek nevez és hálát adott érte a Teremtőnek. Egy szertartás alkalmával használta először. Ritkán veszi elő, egyedül nem szokott dobolni.

11-12. ábra: József és napjainkban használatos dobja

A dob készítéséről azt mondta, hogy első körben kiválasztja a kávénak megfelelő fa típusát, amelyre nyers állatbőrt feszíti majd. A kávé anyaga lehet tiszafa, nyárfa, nyírfa, ezeket régen Szent Ligetekben nevelték, ma legtöbbször inkább rétegelt falemezt használnak a könnyebb megmunkálás érdekében. A dob anyaga szinte bármilyen nagyobb testű állat bőre lehet, a szárítás és a dobkészítés a régi hagyomány szerint nem kérdéses, hogy a tulajdonos feladata. A dob készítésnél további fontos szempontok a fogantyú és a dobverő anyaga, Jócónak az új

dobverője villám sújtotta fából készül, hogy magában hordozza a tűz erejét. Míg József ragaszkodik az elképzeléséhez, hogy magunk készítsünk a dobót, addig a hagyományőrök többsége fütyül rá. Több olyan internetes oldal található, ahol rendelésre készítenek dobokat, vagy rengeteg kész dob közül választhatjuk ki, amelyiket csak szeretnénk. Sokan erre szakosodtak, mára külön üzletgá fejlődött a hagyományőrök számára elérhető dobkészítés, már a fesztiválokon is felbukkantak a sámándob árusok.

13. ábra: Készen megvásárolható dobok egy fesztivál vásárterén

A dobkészítés tapasztalatot, alázatot, szakértelmet igényel, így csak kevesen tudják maguk kivitelezni. József másoknak ugyan nem készít, de ha valaki megkéri, hogy segítsen benne, akkor több, alapos beszélgetés után mérlegelve előfordul, hogy személyesen jelen van és végig instrukciókkal látja el a dobkészítő személyt.

Diószegi úgy fogalmaz, hogy a szibériai népek hite szerint a sámándob a sámán lova, a sámán a dobverővel úgy üti a dobot, mint a lovat, minél gyorsabb a dob verése, annál gyorsabb a vágta. A dobnak, mint a sámán első számú eszközének a jelentőségéhez mért az ünnepélyesség is, amellyel elkészítik és átadják a használatnak, ami szintén a szellemek kívánságára történik. A dob és dobverő anyagának kiszemelik a megfelelő fákat. Van, ahol külön fából készülnek, van, ahol ugyanabból mindkettő. Egyes népeknél kivágják, másoknál csak hasítanak a fából annyit, amennyi szükséges, mert úgy vélik, hogy a fa kivágása a sámán halálához vezetne. Az alapanyagok beszerzése és a dob készítése a legtöbb helyen közösségi munka, mert a sámán a készülő dobbal a közösséget fogja majd szolgálni.¹¹

Regösnél egy alkalommal megfigyelhettem a dobkészítést, aminél végül nagyon aktívan kellett segédkeznie. Egy öt éves kislának készült a dob. József szokott rendhagyó foglalkozásokat tartani óvodákban, iskolákban, és egy óvodai alkalommal annyira megfogott egy kislány a dobolás, hogy azóta nem hagyja békén a szüleit, és évek óta elviteti magát József minden dobkörére, amit Dobogókön tart. Most édesanyjával elmentek Józsefhez Ösküre, ahol közösen készítették el a kislánval a dobot, amit annyira szeretett volna. Az előkészített bőrt felszabdalták, először a legnagyobb darabot vágták ki, ami az egész kávéat fedi, majd a maradékból csíkokat vágtak, ezekkel kötötték később a kávéhoz a bőrt. A csíkokat visszatették a vizes edényekbe ázni, hogy ne száradjon ki, mire szükség van rájuk. Első körben a dob kávéjára feszítették a bőrt, melyet ideiglenesen odatűztek. A kifeszített bőrt aztán odakötötték a bőr csíkokkal a kávéhoz, majd az egészet szegecsekkel rögzítették. A fogantyú rögzítésével elkészült a felavatásra váró dob.

¹¹ Diószegi 1962, 39–45.

14-21. ábra: Dobkészítés Öskün

Hoppál Mihály tanulmányaiban olvashatjuk, hogy az altajiak hite szerint a dob elkészítése a beavatás, a tanulási folyamat része volt, amit éppen úgy meg kellett tanulni, mint a révülés technikáját. A dob káváját mindig olyan fából készítették, ami különleges volt, a világ közepét, a kozmikus fát jelképezte. Mivel a dob a szakrális tárgyak közé tartozott, így alakját

a hagyományon túl a hit is konzerválta. A sámánnak élete során annyi dobot kell használni, amennyit a segítő szellemei előírnak a számára. Amikor az utolsó dobjának az életideje lejárt, akkor a sámán meghalt, ekkor felhasították késsel a dobjának a bőrét, hogy elengedjék az állat szellemét, amelyből a dob készült, illetve a segítő szellemeket.¹²

¹² Hoppál 2005, 216–219.

A dob felavatása és használata

Diószegi leírásai arról tanúskodnak, hogy a szibériai népeknél az elkészült dobot nem lehet azonnal használatba venni, előtte „felszentelik”, vagy „felélesztik”, ennek különböző módjai ismertek. A dob felélesztése hosszadalmas, rituális folyamat, melyben az egész közösség részt vesz, a karagaszoknál fehér rénszarvast áldoztak, ami úgy zajlott, hogy a megfőzött húsából és a belső részéből levágott kis darabkákat tettek a dob alá egy rénszarvas takaróra, ahol 3 csésze tea és 3 csésze pálinka is volt. A szertartás során sorban felvették a sámán ruháját, fejviseletét, és egymás után mindenki dobolt kb. 20 percet. Ezután kezdődött az ünnepi lakoma, majd utána került a sámánhoz a dob, aki aztán reggelig révült. Sorra járta a helyeket, ahol a szarvas járt életében, a születésétől egészen a vadással való találkozásig. Minden részletre kitért, még arra is, hogy ki nyúzta meg az állatot, ki szabta ki a bőrt és hogyan került fel a kávéra. Ezután sorra vette a fa, vagy fák életét is, amiből a dob és a dobverő készült. A dob története után következett a dob funkciója. Mivel háttas állatként tartották számon, be kellett törni, ami nagyjából reggelre sikerült. Ezek után fogyasztották el teljesen a levágott rénszarvast. Az éjszakai „utazást” ezután hét napon keresztül megismételték.¹³

Regös már a dob készítése során a legmélyebb tisztelettel megköszöni a fának, hogy a káva elkészülhet belőle, megköszöni az állatnak, hogy az életét adta, még akkor is, ha nem a dob készítés kedvéért vadászták, és megkéri, hogy segítse a jövőben a közösségért végzett szellemi munkájában. Így, mire elkészíti, egyben életre is kelti a dobot, ezért nem tart külön „felszentelést”, viszont kívárja a megfelelő időpontot az első használatba vételre.

A régi korok regösei dalaikban adták tovább a régiek tetteit, ahogy József is. Számos alkalommal hallottam őt énekelni koncerten, dobkőrön, kunyhó szertartáson,

napfordulós szertartáson, vagy emléktábla avatáson, a tapasztalatom és a résztvevőkkel történt beszélgetések alapján állíthatom, hogy a Regös előadásmódja teljesen magával ragadja az embereket, megfigyeltem, hogy sokan csukott szemmel adják át magukat a régmúltat idéző hangulat ritmusának, néhányan meg is könnyeznek néhány dalt. Elmondása alapján ő maga nem is érzékeli például, hogy mennyi idő telik el például a dobkörein, miközben a sámándob mellett legalább öt-hat hangszer is megszólaltat úgy, hogy semilyen zenei képzettséggel nem rendelkeznek. A hosszú órákon, néha egész napon át tartó gőzkunyhó szertartások alkalmával is rendszerint végig dobol és énekel, a résztvevők elmondása szerint ezek a dalok és a ritmus képekké formálódnak bennük, hasonlóan élik meg a dobkörökbe időnként beékelte vezetett meditációkat is.

Diószegi a magyar mesekincset kutatva úgy találta, hogy a táltos lovat meg kell mosdatni, vízzel és tejjel kell kínálni, hogy életre keljen. Másik változatokban parazsat eszik, ami egyes elképzelések szerint azt szimbolizálja, hogy a dobot a tűz fölé kell tartani a használat előtt, hogy kifeszüljön a bőr. Felhívja rá a figyelmet, hogy a népi kultúránkban fennmaradt az emléke egy sajátos „ló-dob” képzetnek, vagyis a dob a táltos-ló, amely a táltossal a hátán elhagyja a Földet, felemelkedik a levegőbe és oda megy vele, ahova a gazdája akarja. Diószegi megállapítja, hogy a „ló-dob” képzet az egész magyarság körében általános, etnikus jelenség.¹⁴

Szer-tartás

Sziránszki József véleménye szerint a hagyományélés belső útjához tartozik a szer-tartás, amelyek igyekeznek rekonstruálni Őseink szakrális rituáléit. Számon tartja a csillagászati eseményeket, ilyenkor rendszeresen tart úgymond szert, ahol végig dobol.

¹³ Diószegi 1962, 39–45.

¹⁴ Diószegi 1967, 69–78.

22-23. ábra: Dobok melegítése szer előtt

Ha felkérjük, akkor nyilvánosan is vezet szert, de magányosan, vagy feleségével kettesben minden alkalommal igyekeznek rekonstruálni az ősi rituálét. A fontos életesemények szertartásai születéshez, házassághoz, vagy halálesetekhez köthetők. Többször kérik az újszülött Napba mutatását, vagy pogány szokások szerint tartott esküvőt, illetve temetést. A csillagászathoz kapcsolódóan a Hold állásán kívül négy olyan alkalom van az évben, amikor a Nap járásához alkalmazkodó szertartásokat tart, ezek a téli és a nyári napfordulók, valamint a tavaszi és az őszi nap- éj egyenlőség.

Ezek célja az égiekkel való kiegyezés, jóvátétel, megerősítés, amit tűzgyújtással ünnepelnek. József számára a legfontosabb ezek közül a téli napforduló, amit Kara Tengri Szer, vagy Karacsony néven említ, a nyári napfordulót Kők Tengri Szernek nevezi. A tavaszi nap- éj egyenlőséget és az Őszi nap-éj egyenlőséget is Bor Tengri Szernek hívják. Ritkábban, de tartanak szert olyankor is, ha jelentős történelmi eseményről emlékeznek meg, ilyenkor kopjafánál koszorúznak, néha tüzet gyújtanak, idéznek a krónikákból és dobok kíséretében énekelnek.

24-25. ábra: József mennyegző szert tart

Hagyományőrző fesztivál

Az utóbbi években a Kárpát-medencében elszaporodtak a hagyományőrző fesztiválok, rendezvények, amelyekre naponta több ezren is ellátogatnak. Ezek

tematikáiban egyre nagyobb népszerűségnek örvend a honfoglaló és a korábban Ázsiában élt, rokonnak tartott sztyeppe népek kultúrájának, történelmének

felidézése, amelyhez szorosan kapcsolódik a varázserejű dob. A fesztiválokon is észrevehető, hogy milyen sok, a magyarságot képviselő hagyományélőnek van saját dobja, ami nemrég még csak a dobkör- és szertartásvezetők kiváltsága volt, a régi időkben pedig a sámánoké. A

fesztiválokon majdnem az összes zenei fellépő használ sámándobot. A nyitó és záró szertartások fontos eleme a tűzgyújtással egybekötött dobolás jelenléte, illetve előfordulnak spontán módon, rövid időre összeálló, alkalmi dobkörök.

26-29. ábra: A hagyományáruzó fesztiválok fellépői és rendezvények közönsége számára is fontos a dobok használata

Ahogy József az általa tartott dobkörökön, vagy zenei fellépései alkalmával megfigyelte, a zene szerinte sajnálatos módon manapság inkább csak szórakoztató funkciót lát el, „pedig ősidők óta a lélek kifejezésének a formája. Régen a sámánok a zenét arra használták, hogy az ismétlődő, monoton dobolás ritmusára más tudatállapotba kerüljenek vele, egyfajta révületbe, ami megfelelő állapot lelki utazásra, gyógyításra és ennek befogadására (...) Rosszul eső dolog, ha az emberek felszínesek, nem tudják, vagy nem érdekli őket, de az könnyebb út, mint a mélységekben szembenézni dolgokkal. Fájdó tud lenni. De inkább kikapcsolódnak ahelyett, hogy megtartanák a tudatállapotot a dobolás után, hogy akár visszahozzák azt. Így majdnem olyanok, mint a hívők a templomban.”

Hoppál Mihály meglátása szerint a napjainkban élő városi sámánok által azért maradt fenn rengeteg régi hagyomány,

mert a posztmodern világunkban minden kulturális jelenséggé alakul át és szinte bárhol megjelenhet a világban, ami azt bizonyítja, hogy a régi hagyományok népszokásokban fennmaradt ereje túlmutat a globalizáción. Több kontinensen elterjedt a doboló csoportok működése. Hoppál rámutat, hogy a tudományokból kiábrándult értelmiség tömegesen kezdett a misztikum világában válaszokat találni, ami sikerült is, szerinte ez a hitnek köszönhető. A fesztiválkultúra tovább népszerűsítette az etnikumok archaikus megjelenését, növelve ezzel a csoportoknak az etnikai identitását. A világban tapasztalható kommercializációs hatása alól még a sámánok és azok utódai sem tudják kivonni magukat és a mai világban még a hiedelemrendszer is pénzzé válik a sámáni gyógyítás és a szakrális énekek előadásával együtt.¹⁵

¹⁵ Hoppál 2016, 205–214.

Dobkör

A közösségi dobhasználat fontos jelensége a dobkör, amiből egyre többet találunk a Kárpát-medence magyarok lakta területén. A dobkörökön van egy

kinevezett dobkör vezető, vagy egy dobcsapat, akik régi regös énekeket, saját szerzeményeket, vagy a hagyományörző énekmondók, zenészek által írt dalokat éneklük közösen, miközben dobolnak, és egyéb hangszereken játszanak.

30-31. ábra: Dobkörök résztvevői

“Regös” Szirányszi József fontos nyilvános tevékenysége a dobkörök megtartása. Ezeket nem ő szervezi, ha egy közösségben igény van az ő regös-énekmondó tevékenységére, és ha a közösség megszervezi és meghívja őt, akkor szívesen elmegy. A világjárvány időszaka előtt több dobköre is működött

országszerte, némelyek havi, esetleg kéthavi, valamelyik éves rendszerességgel. Havonta egyszer Dobogókőn volt, ennek a helyszíne később áttevődött Pilisszentkeresztre, ugyancsak havonta egyszer Györszentivánra hivatalos, egyszer Szombathelyre, néha Kecskemétre, vagy Pécsre.

32-33. ábra: Regös dobköre Szombathelyen és Györszentivánon

Az utóbbi időben egyre gyakrabban érkeztek a dobköreire a Felvidékről és a Délvidékről az ott élő magyarokból szerveződött dobkörök tagjai, és ők is meghívták néha Józsefet, hogy tartson szert, vagy dobkört az ott élő magyarokból álló közösség tagjai számára.

A hónap első péntek estéin rendezett, dobogókői dobköreinek rendszerint akkora

volt a részvétel, hogy a benti helyszínen néha csak nagyon sűrűn egymás mellett fértek el az emberek, ott a legmagasabb létszámú részvétel 71 fő volt, de vélhetően néhányan tartózkodtak kint is. A dobkör helyszíne a dobogókői Makovecz Imre által tervezett Zsindelyes volt, kandallóval, élő tűzzel, hangulatos enteriőrrel.

34-35. ábra: Regös Jocó dobköre Dobogókőn, a Zsindelyes Vendégházban

A kinti helyszín pedig, amit tavasztól őszig használt a társaság, az épülethez tartozó terület hátsó részén volt a fenyőerdőben, ahol a kövekkel körberakott tűz körül, farönkökön ülve zajlott a dobolás. Ez is rendkívül hangulatos volt, és még többen elfértek, egy alkalommal 91 főt számoltam, de addigra már elmentek néhányan. A

dobogókői dobkörökön az átlagos részvétel 30-60 fő között szokott lenni, a legkevesebb akkor volt, amikor egy téli alkalommal a lefagyott, szerpentin úton kellett felérni a helyszínre a szakadó hóban, azt összesen 17-en teljesítették sikeresen.

36-41. ábra: Regös Jócó dobköre Dobogókőn, a Zsindelyes Vendégház mögötti tűzrakóhelynél

A dobkörök úgy zajlanak, hogy Regös elhelyezi az oltárt, ami szakrális szimbólumokat képviselő tárgyakból áll. A dobkör ráhangolódással indul, József elkezdi dobolni, majd lassanként egyre többen becsatlakoznak, mindazok, akik valamilyen hangszerrel érkeznek. A legtöbben sámándobot hoznak, többféle módon készített, és díszített darabokat, de

szoktak lenni csörgők, kürt, vagy néha felbukkan egy dijeridoo. Az éneklés nélküli dobolás addig tart, amíg József, vagy a felesége, Dóra végig nem ért a jelenlévők mindegyikén, ugyanis mindenkit körbe kell füstölni zsályával, esetleg rozsmaringgal, mert úgy gondolják, hogy ez segíti a testi-lelki tisztulást.

42-43. fotó: Dóra minden résztvevőhöz odamegy a füstölővel a dobkör kezdetén Dobogókőn, a Zsindelyes Vendégházban

Amikor Dóra már mindenkinél járt, leteszi a füstölőt az oltárhoz, és végig gondoskodik róla, hogy füstöljön, ahogy a tűzről is gondoskodik mindig valaki, akit Regös megkér. A füstölés után elkezdődik az éneklés, ami ősről és történelmi hősről szól. Az első dal után József

köszönti a résztvevőket és általában mesél valami fontos történelmi évforduló kapcsán, ami épp akkortájt van. A dobkőre elhangzó dalok többnyire József szerzeményei, de énekel régi regös énekeket is. A dalok sorrendje érzetre alakul, vagy ha a társaság választ valamit,

teljesül a kérésük. Előfordul, hogy a dobkőrön József vezetett meditációt tart, ha igény van rá. Többféle módszere is van erre, de a kedvence a lélek-kenuzás, ami elmondása szerint egyszer 4 óra hosszára sikeredett. Előfordul, hogy valamelyik résztvevő kéréssel fordul Józsefhez és a társasághoz, hogy egy beteg ember gyógyulására gondolva, vagy egy halott

hozzátartozójuk lelki üdvéért doboljanak, minden ilyen jellegű kérés teljesül. A dobkör végén mindenki feláll, majd egymás kezét fogva egyetlen, hatalmas kört alkotnak és elénekelnek közösen egy ősi csángó imát, majd József elköszön a spontán szerveződött, minden alkalommal egyre népesebb társaságtól.

44-46. ábra: Regös Jócó dobköre Dobogókón, a Zsindelyes Vendégház mögötti tűzrakóhelynél

Diószegi megállapítja, hogy a sámán legfontosabb eszköze a dob, ami majdnem olyan fontos, mint maga a sámán. Kiváló eszköze a szuggesztiónak, ezért is használják más kultúrákban tömegszuggesztív célokkal. A dob hangja különösen hat az idegekre, a sámánnak szüksége van rá az autoszuggesztív révüléséhez és a hallgatóságra gyakorolt szuggesztív hatás céljából is.¹⁶ Nevill Drury azt írja, hogy a sámán dob nemcsak megváltozott tudatállapotot eredményez, hanem megerősíti az érzékelés átalakulását is, amit a mitikus találkozás alapjául szolgáló dobolás eredményez. Wolfgang G. Jilek kísérletet végzett a szelis indiánok között, és kimutatta, hogy a théta-hullám EEG frekvencián mozgó (4-7 ciklus/sec) hangrezgést hoz létre, vagyis az álmok, a hipnózis és a transz agyi elektromos hullámhosszát. A sámán tevékenysége egyfajta éber álom, amiben tudatosan cselekszik. Nem hallucinációként számolnak be a szellemvilágban szerzett élményekről, hanem, mint konkrét, megtörtént eseményről, ami egy másik dimenzióban igaz.¹⁷ Módosult tudat-

állapotot számos, egymástól lényegesen eltérő módon érhetünk el. Szabó Csaba, Nagy Katalin és Takács András közösen végzett kutatásai a témában arról árulkodnak, hogy a pszichológiai módszerekkel, rítusokkal, drogokkal, meditációval, vagy a patológiás állapotok egyaránt eredményezhetnek tudatállapot változást, de spontán módon is létrejöhetnek olyan állapotok, amik mély szubjektív bevonódással járnak együtt. A módosult tudatállapotok egyik központi kérdése a szubjektív élmény, a hipnotizált személyek gyakran számolnak be hasonló változásokról. A monoton ritmus is okozhat ilyesmit, ahogy az ősi sámán rítusokban is megfigyelhetjük. Ennek mai változatát használják a neosamanizmus gyakorlatait folytatók, akik a dobolást hallgatva lélekkutatást gyakorolnak. A Szabó – Nagy – Takács szerzőtrío egy korábbi kísérletükre emlékeztet, amikor a személyek monoton dobolást hallgatva gyakorolták a lélekkutatást, és amikor csendben. Azt figyelték meg, hogy a dobolás közben végzett lélekkutatásakor a személyeknek az éber állapothoz képest szignifikánsan megváltoztak a szubjektív élményeik, míg azok, akik ugyanezt csendben próbálták, az élmények az éber

¹⁶ Diószegi 1962, 39–45.

¹⁷ Drury 1994, 71–73.

állapothoz képest nem változtak lényegesen.¹⁸ Piers Vitebsky könyvében olvashatjuk, hogy a neosámánista mozgalmakban a dobolás olyannyira központi szerepet kapott, annyira megélték az érdeklődés a megváltozott tudatállapotok iránt, hogy ez elvezetett a dobolás neurofiziológiai vizsgálatához. A kísérletek alapján arra következtetnek a kutatók, hogy a dobolás a hangok vibrációs gyakoriságával egyensúlyban tartja az agy idegtevékenységét. Azt mondják, hogy a percenként 200-as pulzus még az ilyen tapasztalatokkal nem rendelkezőket is igen gyorsan megváltozott tudatállapotba képes hozni.¹⁹

A regösök és a dobolás szerepe napjainkban

A táltosok, regösök munkájára József szerint manapság is hatalmas igény mutatkozik, mert szerinte az emberek már sokat csalódtak a modern tudományokban, lassanként rájönnek, hogy érdemes visszafordulni az Ősökhöz, ráadásul olcsóbb is, már abban az esetben, ha az ember elkerüli azokat a személyeket, akik a szakrálisnak mondott tevékenységükért anyagi juttatást kérnek. Nem tartja ideális helyzetnek, hogy manapság több száz embernek van mágikus tulajdonságokkal felruházott dob a tulajdonában. A dobkörökön szerinte olyanoknak illene csak részt venni a dobolásban, akik képesek tartani a többiekkel a ritmust, mert ha ebben hiba van, az megzavarhatja a révülést, vagy meditációt, vagy akadályozhatja a dobok hangrezgése útján történő gyógyítást, vagyis épp azt, amiért az adott dobkört hivatott tartani az aktuális közösség. Sziránszki szerint a dobolás is divat lett ugyanúgy, mint ahogyan sámáni tevékenységeket a megélhetés reményében folytatni és ez által konfliktushelyzeteket generálni a hagyományélők nagy közösségében.

„Ennek az egész sámánságnak nem szabadna versengésnek lennie. Az a lényeg bizonyos helyeken, hogy minél

több ember jöjjön a dobkörbe. Némelyek ebből élnek. Minél több ember, annál több bevétel, annál jobban élnek a modern sámánok. Nem így kéne, hogy legyen, mert az üzenet átadása a lényeg. Vannak, akik üzletként tekintenek erre. Amikor megmagyarázzák a pénzügyekkel való áramlást, meg egyéb süketelést, akkor ez már rég az üzletről és a politikáról szól.”

A dobolás „Regös” Sziránszki József esetében egyenesen a lelkéből tör elő olyan elemi őserővel, hogy aki egyszer átélt vele egy fellépést, vagy dobkört, az mindig keresi utána az újabb alkalmat, hogy újra részesüljön a meghatározó élményben, melynek hatását a versek és dalok jelentéstartalma még tovább fokozza. Ha ideje engedi, minden rendezvényre elmegy fellépni, ahová meghívják, általában énekel és dobol, darbukán, és lanton, valamint dorombbal játszik, az éneklést kiegészítvén, torokéneklést is hallhatunk tőle a koncerteken, és a dobkörök, vagy szer alkalmával is. Korábban egy íjász egyesület tagja volt, abból nőtte ki magát a Kama Tharkan együttes, aminek tagja volt – ez azóta már feloszlott, de egykor sokat koncerteztek. Gyakran tart gyermekeknek is dobkört, ahol együtt énekelnek, míg ő dobol, vagy rendhagyó történelem órákat, de a természetjáró és túlélő táborokba és a kirándulások alkalmával csak kivételes alkalom esetén visz magával dobát.

Dobtemetés

A mágikusnak tartott dobok a mai világban rendkívüli módon elszaporodtak és meglehetősen intenzív életet élnek, így nem csoda, hogy néha tönkremennek valami okból kifolyólag. Egy Torony községben, József által tartott téli napforduló szer után volt alkalmam megfigyelni egy dobtemetést. Az ilyen eseményeket a hagyományőrök általában valamilyen nagyobb szer alkalmára időzítik. Közvetlen a József által tartott szer után a tűznél ott maradt egy kisebb társaság. József nem vett részt, azonnal távozott a helyszínről, azt mondta, ezt egyedül kellene csinálni a dob tulajdonosának, a legkisebb nyilvánosságot is kizárva, azért is megy el.

¹⁸ Szabó-Nagy-Takács 2002, 920–931.

¹⁹ Vitebsky 1996, 80–81.

47-48. ábra: „Regös” Sziránszki József

Az egyik férfinál egy faragott bot volt, rajta szarvasagancs, kezében egy repedt bőrdob. Először a magasba tartotta, majd felajánlva az Égieknek a dob lelkét és a vele tartó szellemeket, bedobta a tűzbe, majd megköszönte a segítségét és az együtt eltöltött időt. A bűcsúztatás közben, miközben még égett a régi dob, már bemutatta az új dobot és áldást kért rá,

mert ezután az új dob fogja kíséni hagyományélő életútját. Ezek után körbe adta a faragott botot, és minden ottmaradt résztvevőt megkért, hogy kérjen rá áldást, mielőtt ő használatba venné. Így a szertűz utáni, spontán szerveződött, kislétszámú szeren egyszerre volt jelen az egyik dob halála, és egy másik születése.

49-50. ábra: Dobtemetés

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Bíró Lajos: *Az ősmagyarok mitológiája*. Angyali Menedék Kiadó, Budapest, 2015
- Boronkay Antal szerk.: Címzó: dob. Brockhaus- Rieman *Zenei Lexikon*. Első kötet A-F. Zenemű Kiadó, Budapest, 1983
- Csáji László Koppány: Az egyéni és közösségi sokszínűség megragadásának vallásantropológiai nehézségei. Vallásantropológiai vizsgálódások néhány New Age, újpogány és keresztény mozgalom esetében vektorális- többdimenziós módszerrel. In: Czövek Judit – Dyekiss Virág – Szilágyi Zsolt (szerk.) *Világügyelő. Tanulmányok Hoppál Mihály 70. születésnapjára*. Magyar Vallástudományi Társaság, Budapest, 2012
- Diószegi Vilmos: *Samanizmus*. Élet és Tudomány Kiskönyvtár, Gondolat, Budapest, 1962
- Diószegi Vilmos: *A pogány magyarok hitvilága*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967
- Drury, Nevill: *Sámánok, látnokok*. Édesvíz Kiadó, Budapest, 1994
- Eliade, Mircea: *A samanizmus: Az eksztázis ősi technikái*. Osiris, Budapest, 2005
- Eliade, Mircea: *A szent és a profán*. Európa Kiadó, Budapest, 2009
- Fehér M. Jenő: *Középkori magyar inkvizíció*. Gede Testvérek Bt., Budapest, 1999
- Hoppál Mihály *Sámánok Euráziában*. Akadémiai Kiadó, Budapest 2005
- Hoppál Mihály: *Sámánok régen és ma*. Szenzár Kiadó, Budapest, 2016
- „Regös” Sziránszki József: Dobban az erő, az erő a dobban. Kiáramló gondolataim gyűjteménye, hét fejezetben a táltos dobolásról. Magánkiadás, Öskü, 2008
- Szabó Csaba – Nagy Katalin – Takács András: A transz jegyei a verbális beszámolókból. Utazások az alsó világban dobbal és dob nélkül. In: Csonka-Takács Eszter – Czövek Judit – Takács András (szerk.): *Mir-Susné-Xum. Tanulmánykötet Hoppál Mihály tiszteletére*. II. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002
- R. Nagy József: Zenei antropológia előadás. Miskolci Egyetem, Kulturális és Vizuális Antropológiai Intézet, Miskolc, 2011
- Vitebsky, Piers: *A sámán, Bölcsesség hit mítosz*. Magyar Könyvklub, Helikon Kiadó, Budapest, 1996

EGY REGÖS – ÉNEKMONDÓ HAGYOMÁNYŐRZŐ ÉPÍTMÉNYEI

Bognár Szilvia

televíziós szerkesztő és fotóriporter

A történelmi hagyományőrök körében közkedvelt elfoglaltságnak számít az amatőr kísérleti régészetként is felfogható múltrekonstrukciós kísérlet, ami alatt a használati és dísz tárgyak, viseletek mellett némelyeknél történelmi korok ihlette, emberi tartózkodásra alkalmas építmények elkészítését és használatát is magában foglalja.

Néhány olyan rekonstrukció kísérlet példát igyekszem részletesebben bemutatni, amelyek "Regös" Sziránszki József – vagy ahogy mindenki ismeri: Regös Jócó – Öskün élő hagyományélő regös-énekmondó keze munkáját dicsérik, aki a regös elfoglaltságaival összhangban sokoldalú alkotó tevékenységet folytat. Érdeklődése középpontjában a 4–10. század közötti sztyeppei népek történelme és kultúrája áll, így az elmúlt évek alatt szakavatott mesterektől eltanulta az említett korszak, néhol még fellelhető népi mesterségeit. Ezt a tudást a tárgy rekonstrukciós kísérleteinél és művészi alkotásainál folyamatosan gyakorolja és fejleszti, az építőiparban szerzett iskolai

tanulmányait pedig az építmény rekonstrukciós kísérleteiben kamatoztatja. Épített már több jurtát, veremházakat, szkíta gőzkunyhót, és folyamatosan épül a saját háza, melyben feleségével élnek.

Jurta

Mivel a honfoglalás korabeli építészet jelentős szerepet játszik József életében, jól ismeri a jurták építési módját, hisz készült már néhány a keze alatt, életvitelszerűen is használta egy időszakban. Beköltözése idején, amikor a háza még lakhatatlan volt, az udvaron élt egy maga építette jurtában, majdnem egy teljes éven át. A jurtában volt egy fekhelye, közepén egy kis vaskályha, azzal fűtött és azon készült az étel, amit az erdőn, vagy a mezőn talált, azt mesélte, hogy akkoriban szinte végig gomba volt a menü. Mivel József érdeklődésének középpontjában a sztyeppei lovasnomád kultúra áll, így az átmeneti szükség-megoldásokban is őseink hagyományait hívta segítségül.

1-2. ábra: A régi, lebontott jurta megmaradt részei: a tündök és az ajtó, valamint a váz (fotók: Bognár Szilvia)

A honfoglalás idején jellegzetes faluképet adott a jurták és egyéb építmények látványa, a falvak vegyes házaiban az volt a jellemző, hogy az előkelő emberek laktak a jurtában és a szegények a földkunyhókban.¹ A magyar nép honfoglalás kori falvaikról a 12. században

azt írták, hogy kevés volt a nád és sárház, nyáron sátraikban tanyáztak a legelőkön. A magyaroknak volt téli és nyári szállásuk. Ez utóbbi szétszedhető, hordozható sátor volt, a jurt, és a téli pedig az állandó, megépített ház. Népi építkezésünkben a gabonás házak és a pásztorkunyhók némelyike még őrizte az ősi forma emlékét. Kőalapra épült, fala ollószerűen összecsukható rácsból áll,

¹ László I 1986, 39–40.

amit a keresztpontokon bőrszíjakkal kötöztek össze. A falak méretét a rácszat miatt tudták változtatni. Az összeszíjazott lécek enyhén görbítettek, ezeket tűz felett melegítették és utána feszítették a levert karók közé. A fal két vége közé beillesztették az alacsony ajtókeretet. A jurtnak kupolaszerű teteje van, a meghajlított léceket tetőkarikába dugják. Ha elkészült a váz, a külsejét befedték nemezporócokkal, amiket hevederekkel rögzítettek. A tetőnyílásra is nemezt tettek, ezt zsinórral lehetett igazgatni. Az ajtót szőnyeggel fedték, középen volt a tűzhely, körülötte a család minden tagjának megvolt a helye.²

József azt meséli, hogy eléggé megpróbáltató időszaka volt életének, amit a jurtában töltött, de mégis, ma is azt választaná átmeneti otthonként egy lakás helyett. A jurtát azóta tönkretette az időjárás, sokáig felújítás alatt állt, de a raklapokból készült alapot is ki kellett végül cserélni. Általában keleti tájolásúak a jurták, de a helyi széljárás és domborzat miatt József udvarában déli, illetve délnyugati. A keregét Mongóliából rendelte, a többi részét ő készítette, a ponyvát pedig megvarratta valakivel. Az építés nem mindig megy egyszerűen, így aztán szerinte „úgy kezdünk jurtát állítani, hogy végy egy üveg pálinkát!”

„A jurtát úgy szoktam felépíteni, hogy a tündököt középre teszem, fejre állítom és rákötözöm először az Isten fáját. Maga a tündök köré építem fel a keregét. Felállítom, összekötözöm. Attól függ, mekkora jurtát építesz, a hat méteres jurtának öt keregéje van, azt összekötözöd egyesével, megcsinálod a kör formáját, megkötözöd az ajtót, utána felállítjuk a tündököt az Isten fával. Ha megvan, elkezdjük rögzíteni a négy dongát. Ezután a lélekkötelet befűzzük, és utána felrakjuk az összes dongát körbe. Miután ezek megvannak, utána rátesszük a ponyvát. A ponyvát letekerjük az ajtótól- ajtóig, mint a rétest. Ezek általában egy darabból vannak szabva, de találkoztam már olyannal is, ami két darabból állt. Aztán rátesszük a ponyva porvédő réteget. Utána a külső lélekkötelet is rátesszük, aztán végül

feltesszük a tündök takarót. Ez külön, levehető szerkezet, mozgatható, nyitható és zárható. A kötözéshez régen teveszőr köteleket használtak, ma modern köteleket. A teveszőrt könnyebben lehetett sodorni. A jurta önmagában hordozható szerkezet, le kell rögzíteni. Ott nem lehet sarokba szorítani az embert.”³

A jurták használata mai hagyományélők és érdeklődők körében vitathatatlanul nagy népszerűségnek örvend. Szinte minden hagyományörző fesztiválon feltűnnek a jurták, vagy akár jurtafaluk. Előfordul, hogy berendezve kiállítják, és nem lehet bemenni, de azért a legtöbb helyen szállásként, vagy közösségi térként szolgál. Dobkörök közkedvelt helyszínének is számít a jurta, ami tovább erősíti a dobok hangjának és rezgésének erejét, és jobban összetartja a közösséget.

Sziránszkiék udvarán 2020 tavasza óta ismét áll egy jurta, melyet szépen berendeztek, a bal oldali férfi oldalon József használati tárgyai, a jurta másik oldalán Dóra dolgai. A tündök alatt vaskályha ontja a meleget, a bejárattal szemben, középen egy ágy, rajta meleg takarók. A padlón szőnyegek és szőrmék, Regös faragott ládái, a falakon a régi korokat visszaidéző, általa készített tárgyak.

„Sok állat szőrt és szőnyeget használunk, régies stílusú, de modern készítésű. Tűzhely majdnem mindig középen, régen a szabad tűz és a kályha is. Ma mongol vaskályha használatos, rögzített csővel, ami kivezeti a füstöt. Biztosítják, hogy ne égesse meg a fát. Nagyon jól és hamar felfűthető, ez igazán előnyös tulajdonsága, viszont nagy hátránya, hogy figyelni kell a tüzet, mert ha kialszik, akkor nagyon hamar kihűl a jurta. Nyáron nagyjából hasonló benne a hőmérséklet, mint kint, de ha 30-40 cm-re feltekered az alját, akkor finoman fúj a szél a jurta aljában, „bio- klíma berendezés”. Előadást, dobkört is szoktunk jurtában tartani. Amikor ott laktam eleinte az udvaron a jurtában szerencsére a télből nem sokat éreztem, de több réteg külső takaró kellett, soha nem aludhatott ki a tűz, ez megbonyolította az alvást.”⁴

² László 1988, 301–303.

³ Interjú 2016. Öskü

⁴ Interjú 2016. Öskü

3-5. ábra: Sziránszkiék jelenleg használatos jurtájának téliesítése

6-7. ábra: A történelmi hagyományörző fesztiválok népszerű közösségi terei a jurták
(fotók: Bognár Szilvia)

8-9. ábra: Regös Jócó dobköre Győrszentivánon (fotók: Bognár Szilvia)

A honfoglaláskori falvakban is voltak olyan speciális építmények, amelyek közösségi terekként szolgáltak, például régi törvényeink említik az olyan jurtát, amiben misét szolgáltatott az úton lévő pap.⁵ A hagyományörzésben és újabban a is turizmusban is népszerű célponttá váltak a bérelhető jurták, általában vidéki, csendesebb helyen lévő komplexumokat fejlesztenek ki néhányan.

Árpád-kori falu

„Regös” Sziránszki hagyományélő életmódjában a történelmi korok népi építészete is intenzíven megjelenik, 2016-2017-ben aktív résztvevője volt a Sóly melletti Árpád-kori falu megépítésének, ahol a fizikai munka mellett ő felügyelte az építkezést.

„A tervezető, egy református lelkész alapítványa megpályázott egy ilyen. Nem volt történelmi jelentősége a helyszínnek. Volt ott egy telke. Sólnak amúgy van Árpád-kori temploma, házmaradványok a korból. Történelmi borvidék. István idejében a Veszprémi Érsekséghez tartozott, de a középkorban kiirtotta a szőlőt valami kártevő. Elkészült 3 veremház, egy félig beásott, féltetős szabadidőhely, meg EU előírás alapján kellett férfi, női és mozgássérült WC. Ezeket is megépítették, de elrejtették,

befedték az oldalát, és felpalánkolták, mintha őrtorony lenne. Én ennél az embernél dolgoztam épület karbantartó gondnokként, akié az alapítvány. Megkérdeztem, mi lenne, ha átkerülhetnék az Árpád-kori falu projektbe, amúgy is otthon vagyok a témában, aztán végül helyel-közzel, de én vezettem az építkezést, vagy mondjuk inkább úgy, hogy felügyeltem. Igyekeztünk mai fejjel átgondolni, hogyan tájolták ezt régen. Déli fekvésű a bejárat”.⁶

A legkorábbi magyar ház egysejtű lehetett, ezt a ház szavunk jelentése is alátámasztja, ami szobát és építményt is jelent. A 11-13. századból az ásatások egysejtű veremlakásokat tártak fel, bár ebben a korban is léteztek felmenőfalú építmények. A veremházakat 100-120 cm mélyen süllyesztették a földbe, az építmények felső része a tetővel együtt kiemelkedett.⁷ A putriházak vagy földházak több ezer éves technikákat őriztek meg. A honfoglalás idején a lakosság nagy része feltehetően ilyenekben élt, évszázadokkal később már csak a falvak és városok peremkerületeinek szegény rétege használt ilyen.⁸

⁵ László 1986, 44–46.

⁶ Interjú 2016. Öskü

⁷ Balassa-Ortutay 1979, 139–140.

⁸ Bárth 1982, 50.

10-13. ábra: Árpád kori falu rekonstrukció- Soly (fotók: „Regös” Sziránszki József)

Agyagos, löszös és homokos talajon építettek ilyen házakat. A padlóját döngölték, tapasztották, sározták. téli és nyári szállásként egyaránt használatos volt.⁹

„A technikai megoldásokon sokat gondolkoztunk, mert a mai és a régi építőipari technikai megoldások között óriási különbségek vannak. A régiben nem használtak csavarokat, vasszegeket meg drótot, az újban meg már ez a divat. Nem volt különösebb alapozás, leástunk, annyit csaltunk, hogy a fa oszlopokat lebetonoztuk a föld alá, de nem is látszik. Muszáj volt, mert azok mélyen vannak, ott van már valamennyi földnyomás. Még ledöngölni sem volt szükséges a padlót, annyira kemény volt a talaj. De sok mindent modern dolgokkal oldottunk meg, ezeket elleneztem. A markológép mondjuk megkönnyítette a munkát, de például nem akácból kellett volna a gerendákat rendelni,

mert nem az a megfelelő, de a megrendelő ragaszkodott hozzá, mert árban az a legelérhetőbb. Az akácot az 1800-as években Széchenyi hozta be az országba, így abból nem épülhettek a honfoglalás korabeli házak. Eredetileg tölgyből, bükkből, vörös fenyőből lehettek ezek, amik megtalálhatóak a Kárpát-medencében és mondjuk időálló fák.”¹⁰

Amit a körülmények engedtek, azt a régi technikával készítették. A földbe ásott oszlopok alját megégették, hogy ne rothadjon el a földben. A legtöbb fal úgy készült, hogy a levert oszlopok köré felépült a szerkezet, majd az oszlopokat besűritették karókkal, és gallyakkal megfonták, aztán sárral bekenték. A csúcsfalaknál nem volt ilyen, nehéz jó gallyakat beszerezni, azokat más eljárással készítették el, mindkét oldalon van két- két kicsi ablaknyílás.

⁹ Ortutay 1979, 216–218.

¹⁰ Interjú 2016. Öskü

14-17. ábra: Árpád-kori falu rekonstrukció, Soly (fotók: „Regös” Sziránszki József)

A föld feletti részeket bedeszkázták, padlót tettek rá és úgy lett betapicskolva. A tetőt védő szigetelés fedí, mélyedésekkel, erre ment rá a föld és a gyeptégla, néhol fűmag. Napjainkban több helyen is rekonstruáltak Árpád kori falvakat országszerte, az egyik ilyen Tiszaalpáron van, két gazdasági egységet jelenít meg. A házakba kemencét, polcokat és ülőödröket építettek. A Sóstói Múzeumfaluban ásatási megfigyelések, történeti források és néprajzi kutatómunkák alapján, régészek irányításával építik újjá a házakat a környék ásatásain talált nyomok alapján. Két földbe vájt házat és egy jobbagy házat is megépítenek, illetve a gazdasághoz kapcsolódó dolgokat.

Szkíta gőzkunyhó

Hérodotosz leírása alapján a szkíta népek használtak egyfajta gőzöléses módszert, amelyet sátor szerű, lefedett kunyhóban alkalmaztak. Három, egymásra hajló karó tetejére nemezelt gyapjút feszítettek amilyen szorosra lehetett. Egy edényben izzó köveket vittek a kunyhóba, melyekre aztán kendermagot szórtak, „ez pedig reáhintve füstölg s oly nagy gőzt okoz, hogy semmiféle görög izzasztó földő felű nem műlja. S a scythák gyönyörködve ezen

izzadásban kurjonganak. Ez nekik fűrdő gyanánt szolgál, mert vízzel soha nem mossák testüket”¹¹. Hérodotosz ezt temetés utáni szertartásként írja le, viszont G. M. Bongard-Levin és E. A. Grantovszkij szerint ez igazából egy samanisztikus szertartás bemutatása. Szerintük ez esetben az ugrádozás a sámán révületi tánca. Hérodotosz leírását és az utóbbi elméletet véleményük szerint a Sz. I. Rügyenkő ásatásain talált, i.e. 5-4. századból származó altáji szkíta kurgánok leletei igazolják, mellyel kijelentik, hogy ez a szkíta vallási szokások része volt. A feltárás során több kisméretű sátrat is találtak, amelyek a tetejükönél összekötött rudakból álltak, kettőt közülük nemez és bőrlemezkek borítottak. Az egyik sátor alatt találtak néhány rézedényt, melyekben olyan kövek voltak, amiket tűzben hevítettek, mellettük félig elszenesedett kendermagot is találtak és egy sátorkaróhoz kötözött, kendermagot tartalmazó bőrtasakot.¹² Fehér Mátyás Jenő az 1227–1556 évek között zajlott, középkori magyar inkvizíciós perek ismertetésénél több olyan vádlottat is említ, akik különböző gőzöléses eljárással

¹¹Télfy 1863, 31–32.

¹² Bongard-Levin, Grantovszkij 1981, 142–143.

gyógyítottak, a módszer azonban nagyon hasonlít a Hérodotosz által leírt szkíta szokásokra. Megemlíti egy Boksa fia Boksa nevű sámánt, aki a vízbe dobált felhevített kövek által kicsapódó gőzzel reumatikus betegségeket gyógyított. Az ősi izzasztó, természetes gyógyító módszert Fehér M. szerint a bakonyi Boksák, vagyis a makkoltatók nemzedéke mentette át a Szent István korában élt gyógyító sámánok művészetéből.¹³ Kálnokpusztán, a Lőrinc fia Tuba sámán ellen folyt vizsgálat során azt tartották ellene a legsúlyosabb vádnak, hogy *„az izzasztó módszert ősi szokás szerint úgy alkalmazta, hogy felhevített kövekre vizet öntve, a gőzbe ültette a betegeit”*.¹⁴

Azokban az időkben a Regöst valószínűleg meghurcolták volna, házának udvarán ugyanis a közelmúltban megépült egy szkíta gőzkunyhó, és ez már nem az első, amit épített. Található egy általa készített kunyhó Szigetcsépen egy tanyán, valamint egy Nagykanizsa melletti tanyán is, ezt egy baráti társaság segítségével készítette el, fél napi munkával. Ráadásul mindegyik rendszeres használatban van, gyógynövényes gőzöléssel történő egész napos szertartások formájában, a testi-lelki megőrzés és gyógyulás érdekében. Az építkezések során József a forrásanyag hiányosságai miatt első sorban a logikájára támaszkodott, ahogy a Nagykanizsa mellett álló tanyán is.

*„Nehéz dolog egy ilyennek a rekonstruálása, mert nagyon kevés anyag áll rendelkezésre, én Hérodotosz írásában találtam egy leírást a szkíta gőzkunyhóról. (...) Nyilván fenntartásokkal kell kezelni, de tulajdonképpen a leírásaira támaszkodhatok és a Paziriki kurgánban találtak izzasztókunyhó leleteket. Megvannak az edények, a sátorvasak. Fém sátorvasakat használtak, mi fából építettük meg. Itt ez mogyorófából készül.”*¹⁵

Az építmény maga egy agyagos földbe ásott, fedett gőzkunyhó, ami különleges adottságai és funkcionális igényei okán alapos tervezést igényel, mindent pontosanigekszik rekonstruálni.

*„A sztyeppei lovas- nomád kultúra, illetve a természetközeli népek mindent a természetből merítettek, így mi is arra fogunk építeni, a 4 lételem, ami a legfontosabb és az ember ma már sajnos nem vesz tudomásul, a tűz, víz, föld, és a levegő. E nélkül, ha valamelyik is hiányzik, nincs élet.”*¹⁶

Körülbelül három méter átmérőjű, kör alakú gödröt ástak kb. fél méter mélyen. A kör közepén egy kisebb méretű, kör alakú mélyedést képeztek ki peremmel, a kör szélén pedig végig fut egy lépcső, és van egy szabadon hagyott kijárat. Az egész fölé építettek egy kupola formájú tetőszerkezetet, amit aztán vastag szőnyegekkel borítottak be kívülről.

A szkíta gőzkunyhó funkcióját tekintve gyógyító szertartás színhelye, melyet a testi-lelki egészség érdekében végeznek. A használatát, működését figyelve az első feltűnő dolog, hogy a tűz meggyújtása ősi módszerrel történik, amit a „népvándorlás” korából feltárt sírokban talált tűzgyújtó eszközökből rekonstruálnak (tűzkő, vagy kova, acél, vagy csihavas, taplógomba, vagy szenesített vászon), majd elkezdik hevíteni rajta a láva köveket, amit majd a kunyhóba tesznek a közepében lévő, peremes mélyedésbe, erre szórják a gyógynövényeket, majd vízzel locsolják. A kunyhóvezető a saját maga által szedett és szárított gyógyfüveket és fűszernövényeket használja. A szertartás alatt dobol, az régi történeteket énekel, vagy épp beszélget a résztvevőkkel. Minden az ő utasításai szerint zajlik. A gyógynövényes, forró gőzben érik el a megfelelő testi-lelki gyógyhatásokat.

*„Ha ez be van takarva, kicsi, szűk, sötét hely. Itt nem az a lényeg, hogy komfortosan legyünk, hanem az, hogy elérje a célját, amiért építettük. Dőlésszögekben, hogy egy kicsit a kövek fölé kelljen hajolni. Újítás az, hogy lábnak hagyunk helyet, mert az valamennyire kényelmesebb. Hosszú időt ülünk bent, másfél-két óra.”*¹⁷

¹³ Fehér 1999, 261.

¹⁴ Fehér 1999, 361.

¹⁵ Interjú: 2018. Nagykanizsa

¹⁶ Interjú: 2018. Nagykanizsa

¹⁷ Interjú: 2018. Nagykanizsa

18-19. ábra: József által, kérésre épített gőzkunyhók (fotók: „Regös” Sziránszki József)

20-22. ábra: „Regös” Sziránszki József által épített gőzkunyhók Szigetcsépen (fotók: Bognár Szilvia)

23-27. ábra: József és egy társaság által épített gőzkunyhó Nagykanizsán (fotók: Szabadi Dóra)

28-30. ábra: József által épített gőzkunyhó Öskün (fotók: Bognár Szilvia)

A kunyhó szertartáson legfeljebb 15 ember vehet részt, megfelelő egészségi és mentális állapotban, felkészült vezető segítségével. Ez azért fontos, mert a szertartás rendkívül megterhelő a szervezet számára, évente 3-4 alkalomnál, többször nem is ajánlják. Regős egy Nagykanizsán és egy Szigetcsépen élő barátja tanyájára épített gőzkunyhóban tart évente 1-2 alkalommal kunyhó szertartást.

A saját udvarán épült kunyhó anyagában és szerkezetében különlegesebb, mint az eddigiek. A gőzkunyhó szer, és az indiánoktól eredő izzasztó szertartás manapság egyre népszerűbb szokás a hagyományélők köreiből, egyre több a kunyhóvezető, ami József szerint a résztvevők egészségi állapota szempontjából komoly veszélyeket rejt magában.

A regös énekmondó otthona

A hagyományélő életmód sok áldozattal jár, amit csak kevesen vállalnak fel olyan szinten, ahogy József és Dóra. Az, hogy mennyire fontosak a természeti elemek, a mai ember észre sem veszi a kényelmesen felszerelt életében és ezért nem értékeli azokat megfelelően. Sziránszkiék évek óta folyamatosan építik teljesen lakhatóvá az egész házat, miközben benne élnek. Az elemekkel napi szinten megküzdnek, például amikor a hidegben, fáradtan még be kell fűteni fával, mielőtt megpihennének és a mínuszokban nem mindig gondtalan

31-32. ábra: Sziránszki József háza a beköltözése idején (fotók: „Regös” Sziránszki József)

Öskü eredetileg halmazos településszerkezetű falu volt, többségében egyszintű házakkal, amelyek többsége mára átépült, csak ritka esetekben maradt meg a múlt század építészeti stílusára jellemző formaelemek. Megjelentek a kétszintes, új építésű házak, de közben megmaradt a halmazos településszerkezet, ehhez hozzájárult a felszín domborzatának adottsága.¹⁸

József háza a település történelmi területén helyezkedik el, utcabeépítést tekintve utcavonalas beépítésű ház, előkert nélkül, utcára nyúló keskeny oromzattal, egyetlen kisméretű, utcára néző, és több, udvarra néző ablakkal és bejárattal. Az udvar elrendezése szempontjából soros beépítésű udvaron áll a ház, ami mögött találunk még egy épületet, a keskeny túloldalán pedig a „szélöblítéses” wc és tartályból üzemelő hidegvizes zuhanyzó található, ma is ezt használják.

az udvar végén álló mellékhelyiség használata sem. Az utcafronton helyezkedik el a ház, erősen felújítandó állapotban van, a felújítási munkálatok a beköltözés óta is folyamatosan zajlanak. „Regös” rendkívül kitartó, ragaszkodik hozzá, hogy minden berendezést és használati tárgyat saját kezűleg készítsen, úgymond nyugodtabb tempóban telik az újjáépítés, amit a két műszakos nyomdai munkája melletti szabadidejében tud véghez vinni. A ház Öskün található, a beköltözés idején már több évtizede lakatlanul állt, az is csak a szerződés megkötésekor derült ki, hogy eredetileg József dédapja építette az 1900-as évek elején.

Hossztengellyel párhuzamosan oszlopos, fafödemes, keskeny tornác fut, amit a tetőépítéssel párhuzamosan valamelyest kiszélesítettek. Áram van, a víz egyelőre csak az udvarra van bevezetve.

Az évszázadosnál öregebb házat József úgy szeretné lakhatóvá tenni, hogy közben megőrizze annak eredeti jellegét. Kívülről igyekszik legalább megközelítőleg rekonstruálni a ház egykori megjelenését, a füstös konyhát újra használhatóvá teszi, a gerendás mennyezetet megjavítja. Az ablakok annyira romos állapotban voltak, hogy újat kellett beszerezni, de a korabeli ajtókat felújítva megőrzi, ahol pedig épületrészeket kell pótolni, ott is a ház korhű rekonstrukciója a cél. Bár a térségben nem volt jellemző az utcai kerítés és kapu, neki mégis van, ő maga faragja, amikor ideje engedi. A hosszadalmas, saját kezűleg végzett felújítással a maga módján hozzá tesz a lokális népi építészet emlékeinek megőrzéséhez.

¹⁸ Szűcs 2017, 6–8; 23–25.

33. ábra: Sziránszki József háza (fotó: Bognár Szilvia)

34-37. ábra: József a háza felújítás munkálatai közben (fotók: Bognár Szilvia)

Az öreg ház belső tereit is saját maga teszi lépésről lépésre egyre komfortosabbá. Lassan halad, egyelőre egyetlen szoba lakható, a konyha és a kamra felújítandó, a hátsó szoba pedig annyira romos, hogy pótolni kell a falakat. 2019 nyarán felépített egy féltetőt, azóta, ha teheti, ott tölti a szabadidejét. A háza tetejét eleinte valamennyire biztonságossá tette, de hamar kiderült, hogy az egész tetőteret fel kell újítani. Évekig ott szárította a nyers bőroket és a gyógynövényeket. Az építési munkálatok megkezdése egy évet váratott

magára, míg 2020 őszére tető alá került a ház. Nem is akárhogy: Jócónak és a két mesterembernek végül 27 segédje lett, így fél nap alatt helyükre kerültek a cserepek. A segítség az ország minden pontjáról önként, szívből érkezett, nem kérésre. Szemtanúja és része lehettem a hagyományörzők önzetlen segítségének és összetartásának, a társaság olyan emberekből állt, akik József dobköreire járnak, vagy valamilyen történelmi hagyományörző eseményről ismerik őt, vagy néhány esetben egymást.

38-42. ábra: Tetőfedési munkálatok barátok segítségével Öskün (fotók: Bognár Szilvia)

Józsefnek a teljes lakókörnyezete természetből vett alapanyagokból készült művészi, vagy egyéb alkotómunka eredménye. A házat, amiben él, saját kezűleg alakította és építi azóta is egyre

lakhatóbbá, a benne lévő bútorok nagy részét is ő készítette, amelyekben azokat a tárgyakat tárolja, amiket saját maga alkotott.

43-44. ábra: A Regös házában a berendezés is saját kezűleg készül (fotók: Bognár Szilvia)

A fával való munkát különösen szereti, így a nagyobb méretű tárgyakkal sem veti meg, készített már polcokat, ágyat, ládákat, székeket, kaput – ez utóbbi még munka fázisban van –, a bútorokat vaspántokkal is megerősíti, ha szükséges. Ahogy József egész életstílusában, úgy a lakókörnyezetében is mindenhol visszaköszönnek az őt foglalkoztató, letűnt idők motívumai, a szekrények griffmadaras faragványai egy szkíta övveret mintája alapján lettek faragva, de találunk rajta szárnyas párducot, vagy lófejes ábrázolást és nem hiányozhatnak az avar kori övveretekről is ismert vaddisznó-, vagy csodaszarvas ábrázolások sem.

Őseink öröksége

Hoppál Mihály írja, hogy a hagyomány a kultúra jellegzetes mintáinak és értékeinek a továbbadása a nemzedékek között, vagyis a közösség kulturális memóriája, egy olyan emlékeztető, amely a közösség önazonosításához szükséges információkat tárolja, ami a kultúra újratermeléséhez, az azonosító minták létrehozásához szükséges. A kulturális folyamatosság pedig egy olyan szintetikus jelenség, amely hatékony és adaptív folyamat. A hagyomány ebben a folyamatban az identitás folyamatos fenntartásának az eszköze.¹⁹

Sziránszki József úgy gondolja, hogy a hagyományt, mint ránk hagyott örökséget kell alapul venni, amit elődeink hagytak ránk kölcsönbe, kötelességünk pontosan

továbbadni az utódainknak. Megjegyzi, hogy „benne is van a nevében, hogy örökség, mert ez egy örök érvényű dolog, nem múlhat el és nem tehetjük teljesen magunkévá, a mi felelősségünk, hogy fennmaradjon, és aztán tovább adjuk, hiánytalanul”²⁰ Szerinte a hagyományt élni kell, amihez be kell építeni azt a hétköznapiakba, akár szó szerint értve is az említett építményekre gondolván. Mivel ő a hagyományok mentén éli a hétköznapjait is, a külsőségek mellett átértékelődnek a belső dolgok is. Úgy fogalmaz erről írásában, hogy „elő jött egy új szó, a hagyományélés. Szükségét érzem, hogy meg tudjuk élni a körülvevő misztikumokat, hogy át tudjuk érezni ennek a súlyát, hogy mennyire fontos a mai világban, ami inkább csak változik és felejt.”²¹ József minden nap egyre több darabkáját varázsolja élővé maga és mások köré a régi időknek és hagyományaiknak, igazítva azt a mai kor lehetőségeihez és akadályaihoz.

Hoppál megjegyzi, hogy a kulturális folyamatokban két mechanizmus működik egyszerre, az új elemek beépítése és a régi struktúrák megőrzése, egyensúlya, illetve koronként változó dinamikája az, ami a hagyomány működésének legfontosabb jellemzője. Felhívja rá a figyelmet, hogy fontos fenntartani ezek egyensúlyát és folyamatosságát, ami a tradíció egyik legfontosabb funkciója.²²

²⁰ Sziránszki 2010, 7.

²¹ Sziránszki 2010, 8.

²² Hoppál 2018, 171.

¹⁹ Hoppál 2018, 201–208.

45-47. ábra: Regös menyegző szert tart egy Árpád- kori várrom falai közt (fotók: Bognár Szilvia)

A hagyományörzők számára a tárgy- és építmény-rekonstrukciók mellett fontos jelentőséggel bírnak a történelmi idők máig fennmaradt építményei, amelyeket rendszeresen látogatnak, de sok esetben használnak is. Sziránszki József a tematikus kirándulások vezetése mellett több alkalommal tartott történelmi megemlékezést, illetve menyegzőt ilyen helyeken. Egy alkalommal a szántódpusztai skanzenben rendezett menyegzőre hívta szertartást vezetni egy történelmi hagyományörző baráti társaság. A skanzen épületei a 100-200 évvel ezelőtti

faluképet mutatják, a hagyományörzők mégis ott érzik igazán otthon magukat, nem a nyüzsgő városban. Egy másik alkalommal József egy Árpád- kori templom romjai közt tartott menyegzőt, ahol ő is és a résztvevők is az adott kornak megfelelő viseletben érkeztek, így a ceremónia az időutazás képzetét keltve kiragadta a jelenlévőket a nagyvilágból, miközben az ifjú pár az egymásnak tett fogadalom után átugrott a tűz és a víz felett, ami a kapcsolatuk tartósságát hivatott szimbolizálni, mely kitart „tűzön-vízen át”.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Balassa Iván – Ortutay Gyula: *Magyar néprajz*. Corvina Kiadó, Budapest, 1979
- Barabás Jenő – Gilyén Nándor: *Vezérfonal népi építészetünk kutatásához*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1979
- Bárh János: *Magyar népi építészet*. Kolibri Könyvek. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1982
- Bongard-Levin, G. M. – Grantovszkij, E. A.: *Szkíthiától Indiáig*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1981
- Fehér Mátyás Jenő: *Középkori magyar inkvizíció*- Reprint kiadás. Gede Testvérek Bt. Budapest, 1999
- Hoppál Mihály: *Folkloristica Varietas –Válogatott tanulmányok II*. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont és az Európai Folklór Intézet, Budapest, 2018
- László Gyula: *Árpád népe*. Helikon Kiadó, Budapest, 1986
- László Gyula: *A honfoglaló magyar nép élete*. Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest, 1988
- Ortutay Gyula (főszerk.): *Magyar néprajzi lexikon*- Második kötet, F- Ka. Filep Antal szócikk: → földház, burgyé. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979
- „Regös” Sziránszki József: *Dobban az erő, az erő a dobban. Kiáramló gondolataim gyűjteménye, hét fejezetben a táltos dobolásról*. Magánkiadás, Öskü, 2008
- Szűcs Kata Fruzsina (szerk.): *Öskü község Település Arculati Kézikönyve*. Balaton-Táj Építész Iroda Kft., Balatonfüred. Elektronikus forrás: https://interface.uiwebservices.hu/files/ISS/2017/Dokumentumok/Osku/telepuleskepi_arculati_kezikonyv/OSKU_szoveges.pdf. Letöltés: 2019. 01. 13.
- Télfy János: *Magyarok őstörténete. Görög források a scythák történetéhez*. Lauffer Vilmos kiadása- ANAHITA-NINTI Bt., Budapest, 1863